

3. Brooking A. Intellectual Capital : Core asset for the third millennium / A. Brooking. – London : International Thomson Business Press, 1996. – 224 p.
4. Ресурси організму – імунитет, здоров'є, довголіття / [А.Э. Васильев, А.Ю. Ковеленов, Д.В. Ковлен, Ф.Н. Рябчук, В.А. Федоров]. – С.-Пб. : ООО «Вита Нова», 2004. – 416 с.
5. Мосов С. Система забезпечення життєвого циклу об'єкта промислової власності : розв'язок структури / С. Мосов // Інтелектуальна власність. – 2010. – № 3. – С. 30-34.
6. Паладій М.В. Сфера інтелектуальної власності в Україні : проблемні питання державного управління в умовах інтеграції в міжнародні співтовариства : монографія / М.В. Паладій. – К., 2011. – 240 с.
7. Захист прав інтелектуальної власності : норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування : практичний посібник / Д. Лонг, П. Рей, В.О. Жаров та ін. – К. : «К.І.С.», 2007. – 448 с.
8. Інформаційні ресурси. Офіційний портал Державної служби інтелектуальної власності України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sips.gov.ua>
9. Бир Ст. На пути к кибернетическому предприятию / Ст. Бир ; пер. с англ. – М. : Мир, 1966. – С. 48-99.

Б.М. Одягайло

*доктор економічних наук, професор,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»*

О.М.Москаленко

*докторант,
Київський національний
економічний університет ім. В. Гетьмана*

Інтелектуальна сутність інноваційно-інформаційної економіки

У статті розкривається зміст моделі інноваційно-інформаційної економіки. Аналізуються особливості розвитку сучасних суспільств в умовах глобалізації. Порівнюються моделі інноваційної та інформаційної економіки.

В статье раскрывается содержание модели инновационно-информационной экономики. Анализируются особенности развития современных обществ в условиях глобализации. Сравниваются модели инновационной и информационной экономики.

The article deals content model innovation and information economy. The features of modern societies in a globalizing world. Innovative models are compared and the information economy.

Ключові слова: кумулятивно-динамічне зростання, інноваційна економіка, інформаційна економіка, інноваційна людина, національна інноваційна система, знання, інформація, сталий економічний розвиток.

Постановка проблеми

Нагальною проблемою сьогодення є трансформація економік країн світу за принципами ефективності, економії енергії та природних ресурсів, екологічності й гуманності. У свій час нерівність економічних і політичних статусів країн, боротьба за лідерство на міжнародній арені ініціювали пошук шляхів сталого економічного розвитку при невизначеності вирішення глобальних проблем. За сучасних умов стратегії зростання мають комплексний характер, що втілює риси експансії, диверсифікації, інтеграції, ключової компетентності та глобальної діяльності одночасно. Тому основним завданням сучасного суспільства є розроб-

лення та впровадження нової моделі економічного розвитку, яка забезпечувала б неухильне економічне зростання з найменшими транзакційними витратами та найбільшою економічною ефективністю. Такою моделлю є економіка еволюційного типу, а саме – інноваційно-інформаційна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У 70-ті роки ХХ ст. була сформульована теорія постіндустріального суспільства, у межах якої споживання традиційних ресурсів розглядалося як таке, що все більше втрачало своє значення для розвитку суспільства. Один із основних аргументів полягав у тому, що промисловість втратила роль, яку вона відіграла в економіці, коли в промислових галузях була зайнята переважна кількість працівників і вони виробляли більшу частину ВВП країни [5].

Автор концепції постіндустріального суспільства Д. Белл визначив це суспільство як таке, в економіці якого відбувся перехід від виробництва товарів до виробництва послуг, а впровадження нововведень усе більше стало залежати від досягнень теоретичного знання або людського інтелекту [8]. У широкому тлумаченні постіндустріальне суспільство поєднується з інформацією та інноваціями. У подальшому базові концептуальні положення теорій інновацій та інформації, розвитку інноваційно-інформаційних процесів, їх ролі у функціонуванні економічних систем окремих країн і підприємств сформовані такими вченими, як Р. Акофф, Б. Артур, Г. Беккер, В. Беренс, Р. Дракер, М. Кастельс, Д. Кларк, Р. Коуз, І. Матсуда, Р. Нельсон, А. Тоффлер тощо. Соціально-економічні та філософсько-психологічні проблеми нової економіки досліджували Ф. Фукуяма та Б. Санто.

Теоретичні та практичні аспекти аналізу моделі інноваційно-інформаційної економіки в Україні досліджують такі вітчизняні вчені, як Л.Л. Антонюк, В.М. Геєць, В.С. Савчук, Л.І. Федулова, Я.А. Жаліло, А.І. Сухоруков, О.І. Волков та інші. Наукове обґрунтування моделі інноваційно-інформаційної економіки на сучасному етапі є предметом аналізу здебільшого, зарубіжних учених.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Потребує уточнення взаємозв'язок таких понять (категорій), як «інноваційна економіка», «економіка, що заснована на знаннях або інтелекті», «інноваційна діяльність», «інноваційний процес», «інформаційна економіка», «нова економіка».

Формулювання цілей статті

З метою усунення невизначеності й уніфікації сутності моделі інноваційно-інформаційної економіки у статті зроблено спробу обґрунтувати її інтегральне визначення, що може спростити процес досліджень у цій сфері економічної теорії. Дослідження сутності економічного зростання потребує усвідомлення ключових факторів, які його визначають. Традиційно вважається, що основними факторами економічного зростання є кількість і якість природних ресурсів, обсяг інвестицій, кількість і якість трудових ресурсів, обсяг основного капіталу, технології, науково-технічний прогрес. Але інтелектуальна діяльність та її результати – знання й інформація – не знайшли адекватного відображення в моделях економічного зростання.

Вклад основного матеріалу дослідження

Економіка є процесом функціонально взаємопов'язаних кумулятивно-динамічних змін у виробництві, які ведуть до поступового перетворення ресурсу в кінцеве благо (продукт, послугу, задоволення, вигравш тощо) та нагромадження якісних змін і агрегування ознак системи. Ідеться про реалізацію функціональ-

ної мети, що інституційно забезпечується. При цьому реалізуються зворотні функціональні зв'язки, що забезпечують умови стійкого, рівноважного, збалансованого зростання економіки. Однак, розкриття сутності сучасного економічного зростання потребує врахування впливу інновацій та інформації.

Теорія інноваційної економіки охоплює декілька понять, які характеризують її сутність, значення та функції. Говорячи про інноваційну економіку в цілому, необхідно виробити критерії, що характеризують рівень її інноваційного розвитку. Визначення «інноваційна економіка як економіка, заснована на знаннях (knowledge-based economy)» [7, с. 23], на нашу думку, потребує уточнення та розширення трактування. Розглянемо поняття «інноваційна економіка» та «економіка знань».

На думку А.В. Дерягина, «інноваційна економіка – це економіка, заснована на сучасних знаннях, наукових досягненнях, на вкладенні інвестицій у розвиток і впровадження інноваційних технологій виробництва товарів і послуг...» [1, с. 15]. Однак, у цьому визначенні не враховано можливість існування різних видів та етапів розвитку і становлення інноваційної економіки.

Визначимо інноваційну економіку як таку, в умовах якої приріст ВВП країни забезпечується, в основному, за рахунок випуску і реалізації наукоємної продукції та послуг [3, с. 7]. При цьому основними характеристиками стають:

- наявність державної макроекономічної політики та законодавства, спрямованого на стимулювання інноваційних процесів;
- перевага п'ятого технологічного укладу та перехід до шостого;
- першочерговість державної підтримки науки й освіти; перетворення університетської освіти в «експортний продукт» [7];
- перевага інтелектуального характеру праці над індустріальним;
- нанотехнології;
- модель «дорогої робочої сили».

Інноваційна економіка може мати різні види, а саме:

- економіки, що базується на збалансованому розвитку фундаментальної та прикладної науки, освіти і наукомісткої промисловості. Цей тип відповідає рівневі високорозвинутих країн (наприклад, США) і наддержавних інтеграційних утворень (Європейський Союз);
- економіки, заснованої на прикладних дослідженнях, освіті та наукомістких галузях промисловості. Цей тип відповідає рівневі розвитку багатьох національних економік європейських і скандинавських країн [3, с. 7].

Наявність різних видів інноваційної економіки вказує на відмінні шляхи її становлення, тобто поетапне її формування. Пошук шляхів прискорення формування інноваційного рівня економіки, підвищення її здатності до продукування інновацій і готовності сприймати їх економічними та суспільними утвореннями різних рівнів є основним завданням інноваційної політики уряду. Інноваційна здатність як спеціалістів, так і суспільства в цілому повинна бути заснована на розумінні інноваційного процесу та його ролі у розвитку. Ситуація ускладнюється тим, що відсутня єдина науково обґрунтована схема інтенсифікації процесу інновацій у країні.

Тренд інноваційного процесу піддається аналізу в рамках теорії економічних циклів Кондрат'єва. Однак, загальноприйняте бачення інноваційного процесу як лінійного – від науки до отримання прибутку та внаслідок комерціалізації нововведення – не є достовірним і підлягає корегуванню. «Міф лінійності» процесу інновацій спростовується особливим характером закономірності, яка не має імовірнісного характеру [6, с. 9].

Модель інноваційної економіки у спрощеному вигляді як абстрактне зображення реальної дійсності має свої особливі причинно-наслідкові зв'язки, що потребують детального наукового аналізу. З'ясування «причин-імпульсів» і «причин-стимулів» інноваційної активності сучасною економічною наукою, їх своєчасне й ефективне виявлення та цілеспрямовання в потік інновацій країни на практиці матиме результатом інтенсифікацію інноваційного процесу.

На нашу думку, інноваційна економіка – це новий тип економічної системи, в основі якого знаходиться базовий ресурс знання, що забезпечує економічне зростання країни та збереження конкурентної національної технологічної переваги на світовому ринку за рахунок розвитку наукомістких галузей виробництва та сфери послуг. Він характеризується підвищеною інтелектуальною активністю суспільства, державною підтримкою науки та підприємницького інноваційного сектору шляхом економічних і неекономічних стимулів. Продуцентом інновацій є інноваційний індивід як носій знань, що практично використовуються на благо розвитку суспільства й рівня життя кожного індивіда в ньому.

Інноваційна економіка – це не що інше, як принципово нова парадигма економічного розвитку країн світу. Парадигмічна сутність інноваційної економіки полягає у створенні нової форми поведінки суспільства, що рухається інноваціями, та інновативного індивіда в ньому (*homo innovative*). Уводячи в аналіз ідею інновативного (інтелектуального) індивіда ми спираємося на доробок відомих учених. Передусім, ідеться про роботу Б.М. Корнійчука «Інформаційна економіка», у якій використовується поняття «креативна людина», тобто людина творча. Творчістю є самоціль індивіда в інформаційному суспільстві [2, с. 111]. Продуктом творчості стає інформація, а творча праця – це праця інформаційна під якою розуміється «будь-яка найвища діяльність людини, яку не можуть здійснювати тварини або машини» [2, с. 111].

Існують певні відмінності між моделлю інформаційної та інноваційної економіки, які полягають у характері факторів виробництва, що становлять фундамент економічної системи.

Інформаційна економіка у своїй основі має працю творчого характеру, й основним ресурсом – інформацію. Базовим ресурсом інноваційної економіки стають знання, які розглядаються не як набір фактів, що отримують у результаті дослідницької роботи або освіти, а як інформаційний масив, доступний конкретному індивіду, колективі та суспільству в цілому.

Знання є інтегральним ресурсом, який не піддається вартісній оцінці. Теоретичні знання виходять на перший план при прийнятті управлінських рішень [3, с. 6]. Саме ця особливість нових знань стала об'єктивною причиною зміни етапів соціально-економічного розвитку в промислово розвинутих країнах – переходу від індустріальної економіки до постіндустріальної.

Існує єдність знань та інформації. Тому проблематика розмежування аналізованих типів «нової» економіки приводить до логічного їх об'єднання в інформаційно-інноваційну економіку як інтегровану модель, що більш точно характеризує сучасну неоекономіку.

Зв'язок «знання-інформація» полягає в тому, що знання – це великий упорядкований масив інформації науково-теоретичного та прикладного характеру, що використовується на практиці. Не використанні знання в економіці є резервом інноваційного стимулу. Однак, особливість суб'єкта знань (носія, індивіда), виходячи з природи людського розуму, полягає в тому, що з часом «невикористані знання» можуть бути втрачені, забуті індивідом, якщо вони не будуть поновлюватися та вдосконалюватися – відбувається так звана декваліфікація.

Знання-інформація – це динамічний ресурс, що потребує постійного відновлення, удосконалення, розвитку. Інформація сама по собі без знань індивіда щодо можливості її практичного використання є звичайним хаотичним інформативним потоком. Знання щодо зберігання, поновлення, накопичення інформації мають вирішальне значення в економічному зростанні країни. Взаємозв'язок інформаційної та інноваційної економіки можна представити у вигляді сегментів перетину сфери інформації та сфери знань, як фундаменту нової економічної системи еволюційного типу (рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок інформаційної, інноваційної економіки, інформації, знань та інновацій

Існує визначення інформаційної економіки як «сучасної стадії цивілізації, яка характеризується переважаючою роллю творчої праці та інформаційних благ» [2, с. 110]. При цьому більш важливою стає роль інновацій, які є вдалим утіленням творчих ідей.

Відмінність інформації від інновації є досить умовною. Ці абстрактні категорії є продуктом підвищеної інтелектуальної активності сучасного суспільства й окремого індивіда в ньому. Причому, має значення уточнення поняття інтелекту як розумово-психічної діяльності людини, що потребує попередньої освітньої підготовки, тобто сучасних теоретичних знань.

Людський інтелект здатний до саморозвитку. Ця концепція лежить в основі наукових розробок угорського вченого Б. Санто. Її суть полягає в тому, що в основі національної програми інноваційного розвитку повинні бути не сучасні суспільні цінності, а ідеали розвитку та закономірності інноваційного процесу, що відображаються в площині глобалізму. При цьому алгоритм процесу розвитку – це «зміни зміни», інноваційного вдосконалення та суспільно-технічного розвитку.

Під науково-технічним прогресом слід розуміти розвиток проблемно-вирішальної здібності суспільства, тобто еволюцію інтелекту [6, с. 11]. Поняття «існування» в інноваційній економіці є інноваційним розвитком інтелекту, що проявляється в досягненні нових рішень, створенні нових цінностей і нових потреб, прояві нових здібностей і на їх основі підвищення конкурентоздатності та продуктивності економіки. В існуванні наведеної низки понять знаходимо підтвердження моделі інноваційної людини. Остання здатна до саморозвитку, самовдосконалення інтелектуальних і творчих здібностей, що проявляються в підвищенні результативності праці, її інновативному характері та здатності практичної реалізації («втільненні в життя») продуктів своєї праці.

Епоха глобалізму спонукає країни світу до вдосконалення національних еко-

номічних систем як способу адаптації до нових умов взаємодії країн на міжнародному рівні в аспекті переходу до інноваційно-інформаційного економічного розвитку. Натомість ігнорування глобального інноваційно-інформаційного виклику країною на рівні управлінського апарату, підприємницького сектору або суспільства ставить під загрозу можливість розвитку економічної системи країни. Як наслідок, відбувається вилучення її з процесу конкурентної боротьби на світовій арені та втрата можливості сталого економічного розвитку на перспективу.

Глобалізм формує нові завдання економічного розвитку на суттєво відмінному від традиційної індустріальної економіки рівні. Розвинуті країни формують відповідні цілі завданням стратегії.

Слаборозвинутих країн інноваційний виклик стосується більшою мірою, що пов'язано з необхідністю створення й утримання національних конкурентоспроможних технологічних переваг.

Глобалізація визначає особливі вимоги й до окремої людини, індивіда щодо характеру праці з підвищеною інтелектуальною активністю (робота з великими масивами інформації) на базі попередньої довготривалої теоретичної та практичної підготовки, її якості, строків виконання, високого рівня відповідальності. З огляду на це, важливою передумовою розвитку країни стає не тільки соціально-економічна, а й соціально-психологічна спроможність суспільства до інноваційно-інформаційного розвитку. Останнє означає наявність кадрового інноваційного потенціалу з особливою здатністю до інтелектуального розвитку, стійкими фізичними здібностями, більшою віддачею у виробничо-інвестиційній, інноваційній та інформаційній діяльності та прагненням реалізувати свої ідеї в умовах високої відповідальності, вибагливості. Таке суспільство Б. Санто називає інноваційним або «суспільством, що рухається інноваціями» (Innovation Driven Society) [6, с. 12].

Сучасна економіка має в основі свого розвитку суспільні цінності традиційного характеру. Концепцію поступального й інноваційного розвитку економіки можна представити альтернативними алгоритмами, поданими на рис. 2.

Перспективами подальших наукових досліджень щодо алгоритму інноваційного розвитку є з'ясування специфічних законів і причинно-наслідкових зв'язків функціонування. Інноваційний процес учені розглядають подвійно: європейський погляд – як лінійний процес; американський погляд – як процес нелінійний.

Лінійний процес інновацій є недостатньо обґрунтованим. Оскільки ринок сам по собі не є каталізатором інновації, як передбачає лінійний підхід, то не відбувається автоматично розширення дослідницької та інноваційної діяльності [6, с. 9].

Для стимулювання процесу інновацій недостатньо лише підвищити асигнування на науку в рік до 3% ВВП або визначити інновації як національний пріоритет. Американський досвід доводить, що інновація – це досить складне явище, що потребує особливого підходу, розуміння та різнобічних заходів. Для інноваційного розвитку країни необхідно змінити систему стимулів, структуру управлінських заходів і культуру прийняття стратегічних інноваційних питань. За Б. Санто, інновація – це, перш за все, соціально-психологічний ефект, інженерне та філософське поняття, явище само по собі. Наука про інновацію – це наука про розкриття людиною своїх специфічних здібностей у сфері суспільно-технічної діяльності; це наука про керувану суспільно-технічну еволюцію [6, с. 10]. Тому, акцент в інноваційному розвитку потрібно робити на «інноваційну людину», на те, як викликати продукування новацій окремим індивідом і суспільством у

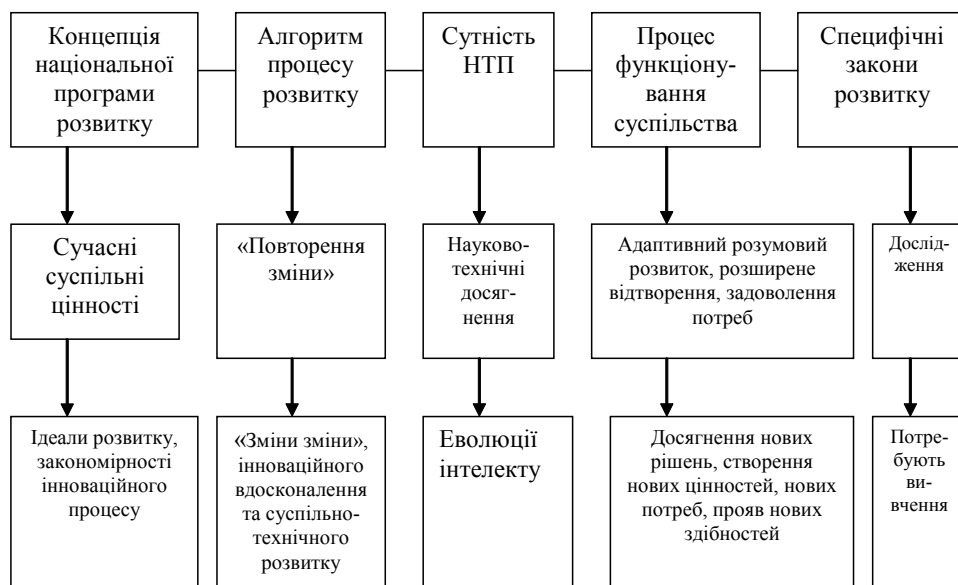

Рис. 2. Алгоритми поєднання сучасної традиційної та інноваційної програми розвитку

цілому, як носієм інноваційного потенціалу.

Інформаційний розвиток України, як наголошують окремі автори, необхідно створювати через нову систему взаємин. Для цього необхідні такі заходи:

а) формування єдиного інформаційно-комунікаційного простору України як частини світового інформаційного простору;

б) створення і розвиток ринку інформації та знань як факторів виробництва та чинників задоволення потреб суспільства в інформаційних продуктах і послугах;

в) створення ефективної системи прав громадян і соціально-економічних інститутів на вільне одержання, поширення та використання інформації як найважливішої умови демократичного розвитку;

г) удосконалення та розвиток системи поширення масової інформації й формування суспільно-політичного клімату в країні, сприятливого для переходу до інформаційного суспільства;

д) виховання у громадян України гуманістичної системи морально-етичних цінностей, української ідентичності, прищеплення їм ідеї інформаційної просу-неності та інформаційної ментальності.

Важливим напрямом інституційної підтримки інформатизації економічної системи України є створення вузлів особливих інститутів інноваційного характеру – кластерів, у яких поєднані горизонтальні сполучені ланки та мережеві зв'язки, що інтегрують інновації в систему підтримуючих, спрямовуючих та заохочуючих інформатизацію суспільства мотивів на основі партнерства держави та бізнесу [4].

Висновки

Суспільство потребує усвідомлення глобального інноваційно-інформаційного виклику, з метою формування сучасної еволюційної національної економічної системи як адаптивного способу збереження й утримання конкурентних технологічних переваг. Ігнорування цих світових тенденцій може залишити країні лише сценарій виживання в складних конкурентних умовах глобальної економіки.

Слід розвивати та реалізовувати концепцію інноваційної людини як основи розвитку інноваційної економіки, яка може шляхом саморозвитку інтелекту продукувати новації на благо розвитку суспільства.

Необхідно створювати систему стимулів, що повинна використовуватися для вивільнення творчої здатності окремого індивіда й інноваційного потенціалу суспільства країни, та систему взаємин, засновану на русі інформаційних ресурсів.

Література

1. *Дерягин А.В.* Наука и инновационная экономика в России / А.В. Дерягин // *Инновации.* – № 5. – 2005. – С. 15-28.
2. *Домненко Г.Б.* Информационная экономика : американский и российский подходы / Г.Б. Домненко // *США, Канада : экономика, политика, культура.* – № 8 (440). – 2006. – С. 107-118.
3. *Иванов В.* Национальная инновационная система как институциональная основа экономики постиндустриального общества / В. Иванов // *Инновации.* – № 5 (72), 2004. – С. 6-10.
4. *Маханькова О.А.* Інституціональні чинники інформаційної еволюції економічних систем : автореф. дис. ... канд. екон. наук // О.А. Маханькова. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – С. 16-17.
5. *Надаль С.* Вероятность и перспективы будущей индустриальной революции / С. Надаль // *Мировая экономика и международные отношения.* – 2002. – № 9. – С. 26-27.
6. *Санто Б.* Сила инновационного саморазвития / Б. Санто // *Инновации.* – № 2 (69). – 2004. – С. 6-15.
7. *Соколов В.И.* Канада : на путях построения инновационного общества / В.И. Соколов // *США, Канада : экономика, политика, культура.* – № 6 (426) – июнь. – 2005. – С. 23-37.
8. *Bell D.* The Coming of Postindustrial Society : A Venture of Social Forecasting / D. Bell – N. Y. : Oxford University Press, 1973. – 428 p.

О.Ю. Пироженко
аспирант кафедры экономической теории,
региональной политики и управления,
Национальная академия
природоохранного и курортного строительства

Оценка территориальной организации экономической деятельности АР Крым как фактора пространственного развития урбанизированной территории

В статье рассмотрено значение территориальной организации экономической деятельности в развитии урбанизированной территории. Осуществлена оценка территориальной организации экономической деятельности АР Крым, что позволило выделить зоны рекреационного, промышленного и селитебного назначения.

У статті розглянуто значення територіальної організації економічної діяльності в розвитку урбанізованої території. Здійснено оцінку територіальної організації економічної діяльності АР Крим, що дало змогу виділити зони рекреаційного, промислового та селітебного призначення.

The article considers the importance of the territorial organization of economic activity